

Лекція №9.

Становлення і розвиток сучасного світового господарства.

ПЛАН

1. Суть і тенденції розвитку світового господарства.
2. Міжнародна торгівля та світовий ринок.
3. Міжнародна економічна інтеграція та необхідність включення економіки України в систему світового господарства.
4. Економічні аспекти глобальних проблем. Суть глобальних проблем сучасності.
5. Сучасні форми прояву та можливості розв'язання глобальних проблем людства.

Актуалізація теми

Для сучасного періоду міжнародного економічного розвитку характерне широке залучення країн у міжнародні взаємозв'язки. Це пов'язане з тим, що масштаби сучасного виробництва переросли національні рамки. У міжнародних масштабах переміщуються не лише товари, а й фактори виробництва, насамперед капітал та робоча сила. Охопленою сферою стала не лише сфера обігу, а й сфера виробництва. Для нормального підтримання і розвитку національного виробництва стає необхідною взаємодія з іншими країнами, участь у міжнародному поділі праці та обміні. Посилюється інтернаціоналізація виробництва й усього господарського життя, що стало основою формування світового господарства.

Основні проблеми теми, на які слід звернути увагу

Необхідність і проблеми включення економіки України в систему світового господарства.
Економічні аспекти глобальних проблем, їх сучасні форми прояву та можливості розв'язання.

Економічні терміни та категорії: світове господарство, інтеграція, міжнародний поділ праці, міжнародна спеціалізація і кооперування виробництва, транснаціональні корпорації, світова ціна, світові гроші, міжнародний товарний обмін, платіжний баланс, торговий баланс, сальдо платіжного балансу, валютний ринок, валюта, валютний курс, девальвація, ревальвація, валютна інтервенція, конвертованість валют, валютна політика, монометалізм, паперові гроші, національна валюта, резервна валюта, валютна система, Бреттон-Вудська система, Ямайська система, золотовалютний стандарт.

1. Суть і тенденції розвитку світового господарства

Сучасний світовий суспільний розвиток характеризується посиленням зв'язків і взаємодією між країнами. Ні одна країна світу не може претендувати на повноцінний розвиток, якщо не втягнута в орбіту світогосподарських зв'язків. Міжнародне співтовариство об'єднує держави, які мають свою національну і економічну самобутність. Отже, світове господарство - це сукупність національних економік, пов'язаних міжнародним поділом праці, торговельно-виробничими, фінансовими та науково-технічними зв'язками.

Характерною рисою сучасного світового господарства є швидке зростання зовнішньоекономічних зв'язків між країнами, поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізація

господарського життя, та міжнародна конкуренція.

Міжнародний поділ праці - це спеціалізація окремих країн у межах світового господарства на виробництві певної продукції та послуг відповідно до їхніх природнокліматичних, історичних та економічних умов, що обумовлює і передбачає необхідність обміну результатами різної діяльності на світовому ринку.

Існує кілька видів міжнародного поділу праці: загальний, частковий та одиничний.

Загальний поділ праці - це поділ праці за сферами виробництва (добувна й обробна промисловість, сільське господарство). Він проявляється у розподілі країн на сировинні, аграрні й індустріальні.

Частковий поділ праці - це спеціалізація на певних галузях виробництва та видах вироблюваної продукції. Такий поділ праці означає ширший розвиток міжгалузевого обміну готовою продукцією.

Одиничний поділ праці - це спеціалізація країн на виготовленні окремих агрегатів, машин, деталей і вузлів або на технологічних стадіях процесу виробництва.

Спонукальним мотивом участі країн у міжнародному поділі праці є прагнення якомога повніше використати його переваги для організації оптимального випуску продукції, поліпшення її якості та збільшення обсягів експортної продукції для зарубіжних країн.

Міжнародна спеціалізація і міжнародна кооперація виробництва - це не тільки форми міжнародного поділу праці, а й його елементи, які визначають його суть.

Міжнародна спеціалізація виробництва - це концентрація виробництва однорідної продукції у межах однієї країни або декількох країн з метою створення високопродуктивного виробництва, зниження собівартості продукції та підвищення її якості. Особливо велике значення вона має в галузі машинобудування.

Міжнародна кооперація виробництва - форма поділу праці, за якої праця на підприємствах і в галузях різних країн поєднується у взаємодії в одному або в різних, пов'язаних між собою процесах виробництва.

Слід підкреслити, що однією з найхарактерніших особливостей сучасного світового розвитку є зростаюча взаємозалежність різних країн і господарських регіонів. Тому міжнародні економічні відносини треба не тільки вважати однією з найважливіших сфер прояву зростаючої взаємозалежності країн, а й розглядати як основу цього процесу.

Світове господарство як система має свою структуру. Зауважимо, що тривалий час паралельно існувало три точки зору (підходи) на його структуру: формаційна (міжсистемна) концепція; концепція "трьох світів" і концепція "центру та периферії".

Формаційний підхід полягає в тому, що світове господарство розглядається з точки зору суспільно-економічних формацій. Виходячи з цього, розрізняли світову систему капіталістичного господарства та світову систему соціалістичного господарства, а окремі національні економіки входили у відповідну систему господарства.

Концепція "трьох світів" розподіляла світову економіку на світ капіталізму, світ соціалізму та світ, що розвивається.

Організаційний принцип систематизації країн полягає у тому, що країни групують за належністю до найбільш вагомих міжнародних економічних організацій та інститутів.

Соціально-економічний принцип систематизації країн враховує економічні та соціальні аспекти їх розвитку.

Світове господарство як сукупність національних економік та їхніх господарських відносин (тобто міжнародних економічних відносин) склалося на початок ХХ ст. Історія його становлення невіддільна від історії промислової революції. Якщо до машинної стадії міжнародний поділ праці базувався на своїй природній основі (відмінності у природнокліматичних умовах країн, географічне положення, ресурси й енергія), то, починаючи з машинної стадії, центр ваги

світогосподарських зв'язків став переміщатися із сфери обігу до сфери виробництва, і на перший план виходять процеси міжнародної спеціалізації та кооперування, структурний і технологічний фактори. В результаті нині важко знайти велику галузь національного господарства, яка б не залежала від міжнародних форм поділу праці.

Отже, світове господарство як економічна категорія виражає сукупність виробничих відносин, які функціонують на національному та міжнародному рівнях. У наш час під впливом ряду об'єктивних факторів світове господарство стає дедалі ціліснішим.

Найважливішими факторами, що сприяють формуванню цілісного організму світового господарства, можна назвати: прискорений процес інтеграції, тобто зближення економічних структур країн. Інтеграція повинна здійснюватися на основі принципів поваги державного суверенітету, незалежності і забезпечення національних інтересів, невтручання у внутрішні справи країн, повної рівноправності та взаємної вигоди. Вона охоплює багато форм у сфері виробництва (прямі зв'язки між підприємствами, поглиблення процесів спеціалізації і кооперування, створення міжнародних господарських організацій, спільних підприємств тощо), широкий спектр напрямів спільних наукових досліджень і розробок нової техніки й технології в сільськогосподарській, транспортній, зовнішньоторговельній та природоохоронній сферах.

Сучасному етапу розвитку світового господарства характерні такі особливості:

- зміна структури світового господарства;
- посилення інтеграційних процесів;
- ринкова уніфікація економічного розвитку країни;
- зростаючий динамізм зміни продуктивних сил та виробничих відносин;
- посилення диференціації країн, що розвиваються та зміна їх економічної політики.

Слід також зауважити, що у світовому господарстві відбулися серйозні структурні зрушення.

Зокрема:

- збільшення обсягів виробництва у матеріальній сфері (особливо в промисловості) та питомої ваги цієї сфери в усьому виробництві;
- зменшення питомої ваги сільського господарства у світовому виробництві;
- високі темпи зростання сфери послуг та чисельності зайнятих у сфері обслуговування (особливо у високорозвинутих країнах);
- стрімкий технічний прогрес транспортної системи світу (особливо морського і повітряного транспорту) та інформаційно-комунікаційної системи;
- відносне зниження частки звичайної комерційної торгівлі порівняно з товарооборотом, що обслуговує усталені виробничі зв'язки;
- зростаюча тенденція до зниження аграрно-сировинної спрямованості виробництва та експорту країн, що розвиваються;
- скорочення частки сировинних товарів (крім палива) та збільшення товарообігу машин і устаткування на світовому ринку;
- еволюція міжнародних валютних відносин.

Міжнародні валютні відносини – це сукупність економічних відносин між країнами, юридичними і приватними особами, міжнародними економічними, фінансово-кредитними організаціями з приводу функціонування і розвитку валюти.

Основою розвитку міжнародної валютної системи є інтернаціоналізація продуктивних сил, міжнародний поділ праці, формування інтернаціонального господарського механізму та інтегрованих форм власності. Зазначені процеси, у свою чергу, визначаються дією об'єктивних економічних законів у межах світового господарства. Міжнародні валютні відносини справляють активний вплив на розвиток всіх елементів світової економічної системи, зокрема на зовнішню торгівлю, формування і еволюцію міжнародного ринку капіталів, робочої сили, інтелектуальної власності тощо. Двома основними формами валютної системи є національна і світова. Виділяють також регіональну валютну систему.

Історично першими виникли національні валютні системи. Вони є невід'ємною частиною валютних відносин окремих країн, закріплених у національному валютному законодавстві. У ньому передбачено порядок ввозу, вивозу, переказів і пересилання за кордон та з-за кордону національної та іноземної валюти й інших валютних цінностей.

Складовими елементами національної валютної системи є: національна валюта, валютні резерви, валютний паритет, курс національної валюти та порядок його дії, умови функціонування національної валюти та золота, валютні обмеження і т.ін.

Протягом останнього століття міжнародна валютна система існувала в таких формах:

1) золотого стандарту; 2) золотодоларового стандарту; 3) плаваючих курсів.

Система золотого стандарту сформувалася у XIX ст. і проіснувала до 20 – 30 років XX ст. Юридично вона оформилася на Міжнародній конференції 1867р., що відбулася у Парижі. Основними рисами системи золотого стандарту були: 1) наявність фіксованих валютних курсів; 2) встановлення певного золотого вмісту національних валют; 3) підтримка країнами жорсткого співвідношення між своїми запасами золота і кількості грошей в обігу; 4) вільний експорт та імпорт золота. Система золотого стандарту почала руйнуватися під час першої світової війни. Уряди країн, які воювали, були змушені у відповідь на зростання своїх витрат збільшувати емісію паперових грошей, що негайно викликало інфляцію. Ця девальвація та ряд інших причин остаточно підірвали внутрішні основи функціонування золотого стандарту й існуючу тоді міжнародну валютну систему. Система золотодоларового (золотовалютного) стандарту почала своє існування після підписання угоди на міжнародній конференції в 1944р. у Бреттон—Вудсі (США). За місцем підписання угоди система дістала назву Бреттон—Вудської. Система золотодоларового стандарту є системою регульованих і пов'язаних між собою валютних курсів. За задумами засновників, нова система мала зберегти переваги попередньої й усунути її недоліки. На конференції було створено Міжнародний валютний фонд (МВФ), який взяв на себе функцію управління цією системою. Бреттон—Вудська система з деякими модифікаціями проіснувала до початку 70—х років.

На зміну Бреттон—Вудській системі прийшла досить складна система плаваючих курсів, або Ямайська валютна система. На нараді представників країн—членів Міжнародного валютного фонду у Кінгстоні (Ямайка) було підписано угоду, що ознаменувала початок існування сучасної валютної системи (1976 р.). Головний зміст полягає в тому, що обмін валют відбувається за плаваючим курсом. Пропорції обміну, тобто валютні курси, досить гнучкі і відображають внутрішній стан економіки окремих країн. Передбачено регулювання центральними банками валютних співвідношень шляхом купівлі та продажу іноземної валюти.

2. Міжнародна торгівля та світовий ринок

Економічний успіх будь-якої країни світу базується на зовнішній торгівлі. Ще жодна країна не спромоглася створити здорову економіку, ізолювавши себе від світової економічної системи. Міжнародна торгівля відкриває безліч переваг, що стимулюють економічне зростання. Завдяки торгівлі країни отримують можливість спеціалізуватися у кількох провідних сферах економіки, адже вони отримують можливість імпортувати ту продукцію, якої вони самі не виробляють. Крім того, торгівля сприяє розповсюдженню нових ідей і технологій. Коли в якійсь країні з'являється важливий винахід, міжнародні торговельні зв'язки розносять його по цілому світі. Чому міжнародній торгівлі надається настільки важливе значення? Чому від неї так сильно залежать перспективи економічного зростання? Чи всі країни можуть брати участь у міжнародній

торгівлі, а чи лише країни з досить високим технологічним рівнем? Теоретичне обґрунтування тих переваг, які відкриває міжнародна торгівля, було зроблено приблизно 200 років тому двома видатними британськими економістами - А.Смітом і Д.Рікардо.

А.Сміт у своїй класичній праці "Дослідження про природу і причини багатства народів" відзначив, що держави мають спеціалізуватися на виробництві та експорті тих товарів, у виготовленні яких вони мають абсолютну перевагу порівняно з іншими суб'єктами міжнародного економічного співробітництва. І, очевидно, кожній країні слід імпортувати такі товари, у виробництві яких відсутні переваги. Інакше кажучи, країна повинна експортувати такі товари, виробництво яких абсолютно ефективніше в тому плані, що на одиницю продукту витрачається менше праці порівняно з іншою країною - потенційним торговельним партнером.

Д.Рікардо й економісти, що були його послідовниками, розвинули поняття порівняльної переваги. На його думку, незважаючи на те, що та чи інша країна здатна випускати безліч різноманітних товарів, вона має порівняльну перевагу у виробництві лише певних видів продукції, тоді як іншим країнам краще вдається виробництво чогось іншого. Іншими словами, ситуація порівняльної переваги - це здатність країни виробляти товари та послуги з відносно більш низькими альтернативними затратами, ніж будь-яка інша країна. До тих пір, поки за умов відсутності торгівлі будуть зберігатися відмінності в співвідношенні цін між країнами, кожна країна матиме порівняльну перевагу, тобто у неї завжди знайдеться такий товар, виробництво якого буде вигідним при існуючому співвідношенні затрат, ніж виробництво інших товарів. Саме цей товар вона і повинна експортувати в обмін на інші. Сукупний обсяг випуску продукції буде найбільшим тоді, коли кожен товар вироблятиметься тією країною, яка має нижчі альтернативні затрати. Теорія порівняльних витрат була представлена Д.Рікардо в його основній праці "Принципи політичної економії і оподаткування" (1817 р.).

Світова система торгівлі переживає періоди спадів та піднесення. Кінець XIX ст. було визначено розквітом міжнародної торгівлі. Проте ця стадія закінчилася початком першої світової війни, коли перемогла протилежна тенденція. Економічна криза 20-30-х рр. викликала занепад міжнародної торгівлі. Незабаром розпочалася друга світова війна і спад поглибився ще більше. І тільки у повоєнний період світова торгівля знову набрала сили. Цього разу тенденція до розширення торговельних зв'язків тривала 50 років. Країни, що брали активну участь у світовій торгівлі, отримали нечувану вигоду. Тим країнам, що віддали перевагу самоізоляції, тепер доводиться надолужувати прогаяне.

Сьогодні міжнародна торгівля є засобом, за допомогою якого країни можуть розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність своїх ресурсів і таким чином збільшувати обсяг виробництва.

Чому держави торгують? На це запитання спробували дати відповідь відомі американські професори К.Р.Макконнелл і С.Брю у своєму двотомному підручнику "Економікс". Вони пишуть: "У загальному вигляді міжнародна торгівля є засобом, за допомогою якого країни можуть розвивати спеціалізацію.

Суверенні держави, як і окремі особи й регіони країни, можуть виграти за рахунок спеціалізації на výroбах, які вони можуть виробляти з найбільшою відносною ефективністю, й наступного їх обміну на товари, які вони неспроможні самі ефективно виробляти. В основі дослідження цього питання лежить дві обставини. По-перше, економічні ресурси - природні, людські, інвестиційні товари - розподіляються між країнами вкрай нерівномірно. По-друге, ефективне виробництво різних товарів вимагає різних технологій або комбінацій ресурсів.

Слід відзначити, що міжнародна торгівля в порівнянні з внутрішньою торгівлею пов'язана з додатковими труднощами, оскільки:

вона більшою мірою потрапляє під політичний контроль та втручання;
кожна країна використовує свою валюту;
ресурси на міжнародному рівні менш мобільні, ніж в середині країни.

Міжнародна торгівля існувала ще в глибоку давнину, але світовий ринок склався на ґрунті міжнародного поділу праці в період зародження і розвитку капіталістичних відносин.

Світовий ринок - це система обміну товарами й послугами на міждержавному рівні.

Сьогодні відбувається відносно скорочення торгівлі сировиною і енергоносіями (паливними ресурсами), а також скорочується доля продовольчих товарів у світовій торгівлі. В сучасних умовах дедалі більшого значення набуває на світовому ринку торгівля промисловими виробами, в першу чергу тими, що потребують значних витрат праці й капіталу - електронна техніка й комп'ютери, радіо - і телеапаратура, побутова техніка, складні прилади й машини, новітні технології тощо. Особлива увага відводиться торгівлі послугами та науково-технічними досягненнями. Остання виступає у формі торгівлі патентами й ліцензіями. Патент дає виключне право на користування винаходом, що закріплюється у відповідному патентному законодавстві. Ліцензія - дозвіл на право використання іншою особою (фірмою) винаходу, захищеного патентом, а також технічних знань, досвіду, торгової марки.

На світовому ринку складається особлива система цін - світові ціни. Світова ціна являє собою грошове вираження інтернаціональної вартості товарів і послуг, що реалізуються на зовнішньому ринку.

Інтернаціональна вартість визначається середньосвітовим необхідним робочим часом. Але, на відміну від процесу формування вартості на національному рівні, суспільно необхідні затрати праці в міжнародному масштабі значною мірою залежать від умов виробництва якого-небудь товару в країні, яка є його головним експортером на світовому ринку, а не просто виробником.

Торговельна політика

Торговельна політика - це є державна політика, яка впливає на торгівлю через податки, субсидії і прямі обмеження на імпорт або експорт.

Не дивлячись на всю переконаність аргументів на користь вільної торгівлі, насправді на її шляху стоїть безліч бар'єрів.

Найбільш поширеним видом обмеження торгівлі є мито - податок, який накладається на кожну одиницю імпортного товару. При введенні мита вітчизняна ціна імпортного товару піднімається вище світової ціни:

У результаті введення мита скорочується імпорт, зростає обсяг вітчизняного неефективного виробництва (оскільки граничні витрати перевищують світову ціну), зростають ціни не тільки імпортних, але і вітчизняних товарів. Але поки мито не є заборонним (тобто імпорт обмежується лише частково), то воно приносить дохід державі, який може бути використаний на розширення соціальних програм та з іншою метою. В цілому імпортні тарифи практично завжди знижують рівень добробуту нації, оскільки споживачі втрачають більше, ніж отримують разом виробники та держава.

Мито не є єдиною формою торгової політики. Широкого розповсюдження набули імпортні квоти або кількісне обмеження обсягу іноземної продукції, яка може бути імпортована за певний проміжок часу. Часто імпортні квоти виступають більш ефективним засобом стримування міжнародної торгівлі, ніж мито. Не дивлячись на високе мито, певний товар може імпортуватися у відносно великій кількості. А низькі імпортні квоти повністю забороняють імпорт товару понад певну його кількість.

Демпінг (від англ. dumping - скидання) - це міжнародна дискримінація в цінах, коли країна, яка експортує, продає свій товар на якому-небудь закордонному ринку дешевше, ніж на іншому

(найчастіше - вітчизняному). З метою захисту від демпінгу вводиться спеціальне компенсаційне (або "антидемпінгове") мито.

Характерною тенденцією розвитку світової торгівлі є підвищення значення міждержавного регулювання зовнішньоторгових операцій. Таке регулювання розпочиналося ще до другої світової війни.

У сучасних умовах діє Світова організація торгівлі (СОТ), яка включає принципи міжнародної торгівлі, угоду про торгівлю послугами, угоду з торговельних аспектів інтелектуальної власності. Міждержавне регулювання світової торгівлі розвивається і шляхом створення спеціальних організацій, які включають країни, що є основними постачальниками на світовий ринок необхідної продукції.

3. Міжнародна економічна інтеграція та необхідність включення економіки України в систему світового господарства

Розглядаючи зовнішньоторговельну політику, слід відзначити, що кожна держава буде торговельно-економічні відносини з різними партнерами по-різному, надаючи певні пільги одним та обмежуючи співробітництво з іншими.

Така диференційована політика досить часто зумовлюється тим, що країна входить до складу того чи іншого інтеграційного об'єднання. Таке об'єднання являє собою економічну коаліцію регіонального типу, взаємні відносини між членами якого будуються на особливих принципах, що можуть значною мірою відрізнятися від засад співробітництва з третіми країнами.

Міжнародна економічна інтеграція - це вищий рівень розвитку міжнародних економічних відносин, коли інтернаціоналізація господарського життя проявляється у переплетенні національних господарств двох або кількох країн та проведенні ними узгодженої міждержавної торговельно-економічної політики.

Найпростішою формою економічної інтеграції є преференційна торговельна угода. Вона передбачає встановлення нижчих торговельних бар'єрів у відносинах з членами об'єднання, ніж у співробітництві з третіми країнами. Так, наприклад, члени преференційної торговельної угоди можуть обкладати митом товари, що імпортуються в межах об'єднання, за ставкою, яка складає 50% звичайного митного тарифу.

Наступною формою інтеграційного об'єднання є зона вільної торгівлі, яка характеризується відсутністю різного роду обмежень торговельного обміну між учасниками зони. Але при цьому кожна країна зберігає такі обмеження та бар'єри по відношенню до нечленів об'єднання. Слід відзначити, що принципи зони вільної торгівлі можуть застосовуватися як до всіх, так і до обмеженого кола товарів.

Третьою формою інтеграційного об'єднання вважається митний союз. Це міждержавне об'єднання передбачає не тільки ліквідацію всіх обмежень торгівлі між членами союзу, а й створення спільної системи захисту від імпорту з третіх країн у формі єдиного "зовнішнього" тарифу.

Четвертим рівнем економічної інтеграції є спільний ринок, у межах якого, крім вільної торгівлі товарами та послугами, створюються умови вільного переміщення факторів виробництва (мається на увазі міграція капіталу та робочої сили).

Найскладнішою формою економічної інтеграції вважається економічний союз. Він являє собою економічне угруповання, члени якого уніфікують економічну політику, причому цей процес охоплює грошово-кредитні, податкові та соціальні аспекти. Економічний союз вимагає від учасників досягнення згоди по досить широкому колу проблем мікро- та макроекономічного характеру.

Кожне інтеграційне угруповання являє собою певну єдність двох принципових засад зовнішньоекономічної політики, а саме: протекціонізму (коли мова йде про співробітництво з третіми країнами) та вільної торгівлі (у відносинах між членами об'єднання). Практична реалізація цих принципів веде до зміни структури зовнішньоторговельного обороту кожної країни - члена інтеграційного угруповання, причому сукупний результат участі у конкретному об'єднанні може суттєво відрізнятися від країни до країни.

Сучасним процесам міжнародної економічної інтеграції притаманні певні особливості, а саме:

динамізм процесів міжнародної економічної інтеграції в цілому;
нерівномірність розвитку і реалізації форм міжнародної економічної інтеграції;
розвиток поряд з інтеграційними дезінтеграційних процесів;
переважний розвиток регіональних міжнародних економічних угруповань;
формування реальних умов світової економічної інтеграції.

Безпосередня і активна участь України в сучасних інтеграційних процесах об'єктивно зумовлена перевагами міжнародного поділу праці, а також необхідністю подолання її штучної відокремленості від світового господарства внаслідок одностороннього розвитку в рамках високоспеціалізованих колишніх СРСР та РЕВ, деформованих зовнішньоекономічної політики і механізмів зовнішньоекономічної діяльності та ін.

Сьогодні в Україні вироблена стратегія зовнішньоекономічної діяльності. Вона спрямована на:

- відновлення і розвиток експортного потенціалу України і покращення структури експорту;
- раціоналізацію імпорту;
- підвищення конкурентноспроможності продукції українських підприємств на світовому ринку;
- подолання неплатіжоспроможності країни;
- покращення становища України в системі міжнародного поділу праці;
- розширення ринків збуту української продукції;
- досягнення стійкого економічного зростання і підвищення добробуту населення.

Здійснення перерахованих цілей зовнішньоекономічної діяльності України ускладнене деякими несприятливими факторами:

- неконкурентноспроможністю продукції більшої частини галузей економіки;
- протидією розвинутих країн Заходу виходу на світовий ринок українських фірм з продукцією, яка може скласти конкуренцію зарубіжним монополіям;
- великим зовнішнім боргом;
- нерозвиненістю валютного контролю і відсутністю іміграційної політики;
- недосконалим таможним контролем.

Розширення ринків збуту української продукції передбачає переглянути пріоритети у зовнішній політиці України.

Стратегія розвитку зовнішньоекономічної діяльності передбачає:

- різке розширення економічної і науково-технічної кооперації з розвинутими країнами;
- відновлення втрачених ринків у країнах Східної Європи;
- розширення зв'язків із західноєвропейськими країнами;
- розвиток експортного ринку .

Реалізація ефективної зовнішньоекономічної діяльності дозволить досягти становища України як могутньої і багатой держави, яка на взаємовигідних умовах бере участь у міжнародному поділі праці і кооперації виробництва.

4. Економічні аспекти глобальних проблем. Суть глобальних проблем сучасності

Протягом останніх десятиліть у світі виникло та загострилося певне коло проблем, що стосуються інтересів та долі всього людства. Розв'язання даних проблем не підсилює жодній з країн світу зокрема. Необхідні скоординовані зусилля всієї спільності землян, адже під загрозою їх подальша доля. Подібні проблеми дістали назву глобальних (від лат. "globus" - куля, фр. "global" - всеохоплюючий, загальний). Глобалістика як самостійна галузь знань та досліджень про найбільш загальні, планетарні проблеми сучасності та майбутній розвиток людства перебуває в процесі становлення. Причини виникнення глобальних проблем різноманітні. Їх можна поділити на три

групи:

- 1) причини природного і демографічного характеру;
- 2) негативні наслідки господарської діяльності людей;
- 3) побічні наслідки розвитку науки і техніки.

Існують певні ознаки, що дають змогу визначити проблему глобальною. А саме:

1) вони мають загальносвітовий характер, тобто стосуються інтересів значної кількості або ж усіх держав світу; 2) невирішення їх викликає загрозу людству, погіршення умов життя людей та розвитку продуктивних сил; 3) вони потребують невідкладних та рішучих дій на основі колективних і скоординованих зусиль світового співтовариства.

Відповідно до перелічених ознак глобальні проблеми поділяються на три сфери дії. До першої належать проблеми, що виникають у сфері взаємодії суспільства з природою. Зокрема, надійне забезпечення людства сировиною, енергією, продовольством; збереження довкілля; освоєння ресурсів Світового океану, дослідження космічного простору тощо. У розв'язанні цих проблем людству слід пам'ятати: Земля - це не те, що ми успадкували від батьків, а те, що взяли в позичку у своїх дітей. Загальний економічний закон зростання потреб та й зростання чисельності самого людства вимагають все більше і більше відновлюваних та невідновлюваних природних ресурсів. Отже, загострюється суперечність між потребами людства та можливостями природи задовольнити їх на даному рівні розвитку продуктивних сил цивілізації.

До другої сфери належать проблеми суспільних взаємовідносин між державами різних економічних устроїв, подолання економічної відсталості багатьох країн світу, локальні, регіональні та міжнародні кризи тощо. Останнім часом серед проблем даної сфери на перший план вийшли проблеми, пов'язані з регіональними конфліктами. Слід зазначити, що за останній час окреслились певні відцентрові тенденції в багатьох країнах світу. Мова йде не лише про розвал СРСР, колишніх Югославії та Чехословаччини. Подібні процеси відбуваються в Італії (суперечність між багатою промисловою північчю країни і бідним сільськогосподарським півднем), Канаді (англомовна і франкомовна частини країни) тощо. Соціологи говорять про світову тенденцію суверенізації. В цьому розумінні особливо показовим є приклад Канади. Адже в багатьох випадках дану тенденцію пов'язують із кризами, зубожінням та перенаселенням. Канада ж сьогодні - це країна, що має один з найвищих у світі показників щодо рівня та якості життя.

Втручання НАТО в справи Югославії та використання сили регіональної організації до суверенної країни порушує усталені з часів закінчення світової війни міжнародні закони, норми та правила. Мовчазна згода світу з діями військового блоку може спровокувати подальше розростання війни та привести південь Європи до екологічної катастрофи. Слід зазначити, що війна на Балканах мала значний негативний вплив на всю міжнародну правову систему, порушуючи основи її формування. У цьому контексті зростає значення проблеми відвернення світової війни. Протягом попереднього десятиліття здавалося, що дана проблема відходить, чи навіть відійшла у минуле. Сьогодні ж таку загрозу відновлює весь хід сучасної міжнародної політики. У розв'язанні цієї проблеми має взяти участь усе світове співтовариство. Адже спільними зусиллями можна відвернути загрозу загибелі людської цивілізації.

Третя сфера - розвиток людини, забезпечення її майбутнього. До цієї сфери належать, передусім, проблеми пристосування сучасної людини до умов природного та соціального середовища. На зміни цих умов сьогодні впливає багато факторів, зокрема, науково-технічний прогрес та урбанізація, внаслідок погіршення екологічних умов загострюються проблеми охорони здоров'я й боротьби з епідеміями та тяжкими захворюваннями (зростає захворюваність на туберкульоз, з'явилися нові різновиди його збудників, залишається високим відсоток серцево-судинних захворювань, раку, а чуму ХХ ст. - СНІД дехто з дослідників називає наслідком саме екологічних змін у світі). Проблеми людини та її майбутнього є, по суті, тими глобальними проблемами, в яких у концентрованому виразі проявляються усі інші глобальні та локальні, тривалі та щоденні, природні та суспільні проблеми всього світу. Адже "немає людини, що була б, як острів, сама по собі; кожна людина - грудка землі, частинка суходолу; і якщо море змиє хоч би скалку материка, поменшає Європа, і те саме буде, якщо змиє мис або оселю друга твого, або твою власну; від смерті кожної людини меншаю і я, бо я єдиний з усім людством; тому ніколи не питай, по кому

подзвін - він по тобі", - писав Дж. Донн, молодший сучасник Шекспіра. З того часу світ відчуває себе лише ще меншим і тіснішим, і ця єдність кожного з усім людством стала ще відчутнішою. Класифікація глобальних проблем за сферами дії провадиться лише для більш чіткого їх усвідомлення. В реальній дійсності ці проблеми тісно переплетені, взаємопов'язані та взаємообумовлені. Зокрема, продовольча криза в цілому ряді країн, зони голоду на Земній кулі - це результат не лише внутрішнього розвитку цих країн, можливо, в більшій мірі - це результат міжнародного поділу праці та диспропорцій світових господарських зв'язків. Кожна найменша проблема, що, на перший погляд, знаходиться у якнайдалшому відокремленні від економіки, під час пильного розгляду виявить своє матеріальне, економічне коріння. Поезія, музика, філософія далекі від економічної кризи лише на перший погляд. Для їх друкування, звучання та розповсюдження потрібні цілком визначені матеріальні ресурси. Глобальні проблеми об'єктивні за своїм характером, далеко не малі і для їх розв'язання потрібні значні кошти, інтелектуальні та фізичні зусилля багатьох людей у багатьох країнах світу. Процеси інтернаціоналізації господарського життя науки, культури створюють підстави для подальшої глобалізації проблем людського життя. НТР сприяла розв'язанню тих, що пов'язані з рівнем та якістю життя людей. По суті, завдяки науково-технічному прогресу створене нове техногенне середовище існування сучасної цивілізації. Водночас цим самим процесом надзвичайно загострені проблеми охорони довкілля, сировинних джерел тощо. "Світ створений нами в результаті мислення на звичному для нас рівні, породжує проблеми, не розв'язані на цьому ж рівні" (А.Ейнштейн). Розв'язання глобальних проблем потребує формування більш високого рівня мислення.

5. Сучасні форми прояву та можливості розв'язання глобальних проблем людства

Серед глобальних проблем, що стоять сьогодні перед людством, найгострішою є проблема збереження миру. Людська цивілізація, по-суті, повторює своєю історією біблійне оповідання про Адама і Єву, які до гріхопадіння були безсмертні. Можна сказати, що подібне гріхопадіння всього людства сталося у ХХ ст. До появи сучасних видів зброї кожен усвідомлював: людина - смертна, людство - вічне. Атомне бомбардування Хіросіми та Нагасакі сповістило сумну новину - людство стало смертним. Навіть локальні війни сьогодні здатні завдати природі і людству непоправної шкоди. Мовою військових - неприйнятних збитків.

Цивільний світ не помітив, як змінилося місце військових у суспільстві. Сучасні армії в останніх війнах у всьому світі все частіше не стільки захищають своїх цивільних співвітчизників, скільки захищаються ними. У I світовій війні лише 10% загиблих були цивільними людьми, у II - 50%. Так звані "малі війни" другої половини ХХ ст. змінили пропорцію - 10-15% загиблих - військові, 85-90% - мирні цивільні люди. Ще у II світовій війні прагнули відтягнути бойові дії від міст, протягом попередніх століть майже усі відомі битви відбувалися в полях. Зараз - армії ховаються в містах, їх і бомблять. Отже, збереження миру сьогодні - це проблема виживання людства.

Гонка озброєнь є великою спокусою для військових (значна частина дослідників сучасної югославської війни однією з причин початку конфлікту називає потребу випробувати зброю в умовах реальних боїв). За своєю економічною суттю гонка озброєнь - це форма знищення певної частки національного багатства кожної даної країни. А з екологічних позицій - це суттєвий фактор забруднення навколишнього середовища найнебезпечнішими речовинами, що використовуються для створення зброї масового знищення - ядерної, хімічної, бактеріологічної.

Не лише гонка озброєнь, але і звичайне цивільне виробництво породжує та загострює екологічні проблеми цивілізації. Наше розуміння екологічних проблем дуже далеке від реального їх стану. Слід розуміти: найменше втручання в природну рівновагу породжує дисгармонію. В свій час вчених вразив той факт, що карта розповсюдження поливного землеробства в стародавньому світі майже у найменших деталях повторює карту розповсюдження матерії у світі.

Дуже сумнівно, щоб це був випадковий збіг.

Проблема забезпечення людства сировиною та енергією в умовах вичерпання легкодоступної дешевої сировини впирається в проблему подальшого розвитку науково-технічного прогресу, адже тільки створення нових технологій поглибленої переробки та використання усіх видів ресурсів може допомогти в розв'язанні даної проблеми. Припинення гонки озброєнь, роззброєння та конверсія також могли б зіграти роль у вирішенні сировинної проблеми людства.

Проблема освоєння світового океану останнім часом набуває глобальності не лише тому, що джерела сировини на суші вичерпуються і людство все активніше освоює морські родовища. Один з найвідоміших дослідників Світового океану Ж.І.Кусто відзначає, що людство сьогодні, можливо, більше знає про навколосвітний простір, ніж про таємниці Океану.

Глобальною проблемою є і освоєння космосу. Космічні польоти починають давати не лише наукову, але й економічну віддачу. Разом з тим подальше дослідження космосу стає не під силу жодній країні, зокрема, і все більше потребує об'єднаних і скоординованих зусиль .

Безумовно, існує ще коло інших, цілком земних глобальних проблем. Серед них проблема економічного відставання країн, що розвиваються. Саме на їх долю в основному припадає і згадувана вже проблема голоду, криза заборгованості тощо. Недалекоглядний підхід економічно розвинутих країн проявляється у певному прагненні закріпити відсталість: сьогоднішнім виробникам потрібні не конкуренти, а споживачі та джерела дешевих ресурсів. Але подібний підхід породжує напруженість у світі та служить каталізатором для загострення інших глобальних проблем.

Розв'язання глобальних проблем сучасності вимагає розробки і реалізації колективних програм для забезпечення майбутнього людської цивілізації.

Висновок

Світове господарство — це сукупність національних господарств, які беруть участь у міжнародному поділі праці і пов'язані між собою системою міжнародних економічних відносин. Воно являє собою глобальний економічний організм, в якому склалися і зростають взаємозв'язок і взаємозалежність усіх країн і народів світу.

Світове господарство є історичною і економічною категорією. Це пояснюється тим, що кожному конкретному історичному етапу його розвитку притаманні певні масштаби і рівень виробництва, інтернаціоналізація господарського життя і соціально-економічна структура.

Система міжнародних економічних відносин формується на основі інтернаціоналізації продуктивних сил, яка у свою чергу виростає із міжнародного поділу праці (МПП).

Головною зовнішньою ознакою існування світового ринку є рух товарів та послуг між країнами. Найбільш загальне визначення поняття "**міжнародна торгівля**" *ототожнює її з сферою міжнародних товарно-грошових відносин, яка включає сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу.*

Міжнародна торгівля характеризується трьома основними показниками: товарооборот (загальний об'єм), товарна структура і географічна структура.

У сучасних умовах економічна замкнутість національних господарств не лише нераціональна, а й практично неможлива тенденція дедалі більшої взаємозалежності національних економік до підвищення ролі зовнішніх факторів у процесі відтворення в тій чи іншій країні стала загальною. Тому поняття "світового господарства" не можна зводити до простої суми національних економік.

Не меншою мірою його суть визначається тим універсальним зв'язком між національними господарствами, який забезпечує їхню реальну єдність на основі міжнародного поділу праці, науково – технічної і виробничої кооперації, міжнародної торгівлі, валютних і кредитних відносин, тобто міжнародними економічними відносинами.

Світове господарство являє собою сукупність національних економік і особливої сфери суспільно-виробничих зв'язків, що виходять за територіальні межі окремих країн — міжнародних економічних відносин.

Інтеграція України в систему світового господарства має свої особливості, які обумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Незважаючи на значні потенційні можливості включення України в систему світового господарства, існує цілий ряд об'єктивних перепон. Це, насамперед, зниження темпів економічного розвитку, як наслідок загальної кризи, що охопила суспільне виробництво в Україні; інтегрування з державами СНД, що зумовлене існуванням традиційних економічних зв'язків між ними та відносно низьким рівнем якості продукції; недосконалістю системи управління зовнішньоекономічними відносинами; відсутністю достатнього досвіду ведення міжнародних економічних відносин і т.ін. Все це потребує формування нових сучасних основ співробітництва, розробки і впровадження на практиці національної геополітичної стратегії. Інтегрування економіки України у світове господарство може відбуватися лише на основі НТП разом зі зміною зовнішньоторговельної політики у напрямі більшої її відкритості, використання нових форм економічних зв'язків і нових інструментів співробітництва.

Питання для самоконтролю.

1. Особливості сучасного світового господарства.
3. Суть і значення міжнародної економічної інтеграції.
4. Необхідність включення економіки України в систему світового господарства.
5. Проблеми входження України у світове господарство.
6. Суть і класифікація глобальних проблем сучасності.
7. Сучасні форми прояву та можливості розв'язання глобальних проблем людства.

Рекомендована література

1. Григорук А.А., Палюх М.С., Литвин Л.М., Літвінова Т.Д. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / За ред. Григорука А.А., Палюха М.С. - Тернопіль, 2002. - 304 с.
3. Мочерний С.В. Економічна теорія: Навч. посіб.- 2-ге вид., випр. й доп. –Знання, 2007.

4. Національна економіка Білорусі: Потенціали. Господарські комплекси. Напрями розвитку. Механізми управління: навчальний посібник / В. Н. Шимов і [и др.]; під заг. ред. В. Н. Шимова. - Мінськ, 2005. - 844 с.

5. Основи економічної теорії: політекономічний аспект. Підручник/ За ред. Г.Н Климка, В.П.Нестеренка. - До.: Вища школа, 2004. - 559 з.

6. Світова економіка: соціально орієнтований підхід: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей установ, що забезпечують отримання вищої освіти / В. В. Козловський, Е. А. Лутохіна; під ред. Е. А. Лутохіна. - Мінськ: ІОЦ Мінфіну, 2005. - 352 с.

7. Рут Френклін Р., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції: Пер. з англ., зі змінами та доп. — К.: Основи, 2008. — 743 с.

8. Бендерський Ю. Реалії світогосподарських процесів і місце в них України // Економіка України. — 2000. — № 1.

Інтернет-ресурси

www.customs.gov.ua- Офіційний сайт Державної митної служби

www.kmu.gov.ua- Офіційний сайт Кабінету Міністрів України

www.stat.gov.ua- Офіційний сайт Державного комітету статистики України

[http: // economicus/ ru](http://economicus.ru) – економічний портал, головна мета якого, - надання якісної інформації по найширшому спектру економічних дисциплін.

[www. fber.org](http://www.fber.org) – Національне бюро економічних досліджень США.

[www. oecd. org](http://www.oecd.org) - Організація економічного співробітництва та розвитку.